

บทที่ ๓

หลักธรรมในการดำเนินชีวิตของอุบาสก

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงหลักธรรมที่มีอยู่ในประวัติของอุบาสกผู้ได้รับเอตทัคคะ และหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของอุบาสกพอสังเขป ดังนี้

๓.๑ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของตปฺสสะ, ภัลลิกะ

หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของพาณิชนองพี่น้องผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ได้เป็นอันดับแรกคือ

๑. หลักเมตตาความรักความห่วงใยที่มีต่อบุตรและธิดาของตน

๒.หลักสัมมาอาชีวะความขยันในการประกอบอาชีพ ที่สุจริต

๓. การถวายทาน

ในข้อที่ว่าความรักความห่วงใยในประวัติของอุบาสกสองพี่น้องนั้น การศึกษาพบว่าทั้งสองนั้นได้พากันนำข้าวสารบรรทุก เกวียนถึง ๕๐๐ เล่มนำไปขายยังเมืองต่างๆและพลัดหลงเข้าไปยังที่พระพุทธรูปประทับอยู่ ความจริงนั้นเป็นเพราะมารดาของท่านที่หมกมุ่นจากภพมนุษย์ไปแล้วถึงสภาพชาติได้ไปเกิดเป็นรุกขเทวดาสถิตอยู่ ณ ที่นั้นและด้วยความห่วงใยและความผูกพันในความเป็นมารดาที่มีต่อบุตรธิดานั้นยังมีอยู่ ดังนั้นมารดาทุกคนย่อมปรารถนาสิ่งที่ดีต่อบุตรธิดาของตนและคิดว่าไม่มีสิ่งใดที่จะประเสริฐที่สุดเท่ากับการได้ถวายข้าวพระพุทธรูปที่ออกจากอาณาสมบัตินี้ เพราะเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่จึงอุบายให้เกวียนติดหล่มเพื่อให้สองพี่น้องเปลี่ยนเส้นทางไปสู่ทางที่ประทับและถวายข้าวสัตตมุงและสัตตูก้อนแด่พระพุทธรูป

ความขยันในการประกอบอาชีพ สัมมาอาชีวะในการเลี้ยงชีพพี่น้องทั้งสองทำการค้าขายยังเมืองต่างๆใช้เกวียน ๕๐๐ เล่มและมีบริวารมากก็ย่อมแสดงว่าพี่น้องทั้งสองนี้มีจิตใจที่ดีมากอันธรรมดาคนที่เห็นหน้าของบริวารที่มีมากย่อมจะต้องประกอบด้วยหลักเมตตาธรรมในการปกครองบริวาร การประกอบสัมมาอาชีวะการค้าขายที่สุจริตไม่ผิดคลองธรรมก็เป็นมงคลอยู่ในตัวแล้วและมงคลนั้นย่อมรักษาผู้ประกอบกิจการงานบริวารให้เป็นสุข

การถวายทาน ทานมัยบุญสำเร็จด้วยการให้ทานๆที่ถวายแด่พระอรหันต์หรือพระพุทธรูปเป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่พี่น้องสองคนได้ถวายข้าวสัตตมุงสัตตูก้อนแด่พระพุทธรูป และการให้ทานที่จะเป็นผลสมบูรณ์นั้นต้องบริสุทธีสามส่วน คือผู้รับ ผู้ให้และของที่ถวายทาน เขาทั้งสองพี่น้องบริสุทธิดีใจที่อัมเอบ ของทานนั้น ย่อมบริสุทธิตรงน้อมถวายแด่พระพุทธรูปผู้บริสุทธิตรงน้อมถวายแด่พระพุทธรูป

อรหันต์ย่อมเป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่ในเรื่องการทานนั้นพระพุทธเจ้าตรัสแสดงตลอดใน ๔๕ พรรษา คือในอนุปฺพทิกถา กล่าวถึงทานถา

การรับข้าวตักตุงตักก่อนของสองพี่น้องพระพุทธองค์ทรงประสานบาตรที่ท้าวมหาราช ทั้ง ๔ นำมาถวายให้เป็นใบเดียว พระพุทธองค์ทรงดำริเห็นว่าพระภิกษุไม่ควรมีบาตรหลายใบคือ บาตรอธิฐานควรมีใบเดียวเท่านั้น และถือปฏิบัติมาตลอดจนทุกวันนี้

๓.๒ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของอนาถปิณฑิกอุบาสก

หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของอนาถปิณฑิกอุบาสกนี้คือหลักธรรมเฉพาะตัวของ อุบาสกคือ เป็นอริยบุคคลท่านบรรลุนิพพานได้ผล และคุณธรรมของท่านอุบาสกคือ

๑. มีศรัทธา

๒. มีศีล

๓. การไม่ถือมงคลดินข้าว

๔. ไม่แสวงเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา

๕. ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างเต็มความสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีในการบำรุง

พระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบัน คือหลักศีลหลักธรรมและหลักในการ ดำเนินชีวิตของอุบาสก นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การให้ทาน ซึ่งพระพุทธเจ้ายกย่อง อุบาสกท่านนี้ว่าเป็นผู้เลิศในการให้ทาน การให้ทานเป็นการเสียสละเป็นการแบ่งปันความสุขแก่ ผู้อื่น ในสังคมโลกปัจจุบันมนุษย์เห็นแก่ตัวมากมีความโลภ คิดจะเอาฝ่ายเดียวแล้งน้ำใจในการที่จะ เพื่อแบ่งปันผู้อื่น ถ้านำหลักธรรมของท่านเหล่านี้มาเป็นแนวทางปฏิบัติสังคมโลกก็คงสงบ ร่มเย็น เพราะมนุษย์มีความเอื้อเฟื้อต่อกันไม่เห็นแก่ตัว

๓.๓ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของจิตตคฤหบดีอุบาสก

หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของจิตตคฤหบดีอุบาสกคุณธรรมที่ถือเอาเป็นแบบอย่าง

๑. เป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาธรรมจนท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ เก่งในการแสดงธรรมและการสั่งสอนธรรม ท่านเป็นคนฉลาดมีเหตุผลในการให้คำอธิบาย หลักธรรมต่าง ๆ ที่เชื่อกันอย่างผิด ๆ ให้กลับเข้าใจในทางที่ถูกต้องได้

๒. เป็นคนชอบให้ทานเป็นนิตย์ โดยท่านได้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยศรัทธามั่นคง พบ พระสงฆ์ทำบุญถวายทาน สร้างวัดถวาย เป็นต้น

* วิ.มท. (ไทย) ๔/๒๓/๑๒.

๓. มีศรัทธาตั้งมั่นอยู่ในพระรัตนตรัยโดยมีศรัทธาความเชื่อที่ไม่คลอนแคลนในพระรัตนตรัย มากกว่าการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๔. เป็นแบบอย่างให้แก่อุบาสกนั้นคือพึงธรรมตามโอกาสบรรยายธรรมตามโอกาส ปกป้องพระพุทธศาสนาเมื่อมีนักบวชในศาสนาอื่นจาบจ้วงและปกป้องด้วยสติปัญญาความสามารถ โดยไม่กล่าวร้ายตอบโต้ตนเอง

การศึกษาประวัติของอุบาสกในพระพุทธศาสนานั้นย่อมได้คติข้อคิดและแบบอย่างที่ดีคนในยุคปัจจุบันควรที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของเรา มนุษย์ทุกคนต้องการความสุข เพราะฉะนั้นการนำเอาแนวทางที่ท่านเหล่านั้นได้ปฏิบัตินำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตยุคปัจจุบันย่อมทำให้สังคมสงบสุขได้

๓.๔ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของอุคคตคฤหบดีอุบาสก

อุคคตคฤหบดีเป็นบุคคลที่เรียกว่าต้นคตปลายตรง เพราะว่าขณะนั้น อุคคตเศรษฐี กำลังเมาสุรา มีหญิงสาวเพื่อนรำขบรื้องบำเรออยู่ตลอดเวลาเป็นนิตย์ ท้องเที่ยวแสวงหาความสำราญไปตามสถานที่ต่าง ๆ บริวารพาเข้าไปในอุทยานนาครานั้น ครั้นได้แลเห็นพระพุทธองค์ก็เกิดหิริโอตตปัสสะ ความมีนเมาสร้างซาหายไปในฉับพลันรวบรวมสติให้มันแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบถวายบังคมแล้วนั่งลง ณ ที่อันสมควรแก่ตน พระบรมศาสดา ได้ทอดพระเนตรอุคคตเศรษฐี ด้วยพระทัยประกอบด้วยมหากรุณาธิคุณ ทรงทราบว่าเศรษฐีนี้มีอุปนิสัยแห่งอริยมรรคอยู่ จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด เมื่อจบลงแล้ว เศรษฐีดำรงอยู่ในอริยภูมิสำเร็จเป็นพระอนาคามี บุคคลใดก็ตามที่มีความประพฤติไม่ค่อยดีแต่ภายหลังกลับตัวกลับใจคนทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาอุบาสกท่านสามารถกลับตัวได้เร็วพลันเพราะได้เห็นพระพุทธองค์เกิดความละเอียดใจก็มีหิริโอตตปัสสะในสิ่งที่ตนประพฤติอยู่จึงเลิกและสงบสติตั้งใจฟังธรรมเทศนาจนบรรลุมรรคผล มีความศรัทธา มีจิตตั้งมั่นในศีล ถวายทานแด่พระสงฆ์ตลอดกาล ในยุคสมัยปัจจุบันถ้าทุกคนนำหลักธรรมหิริโอตตปัสสะนี้มาใช้ในการดำเนินชีวิต เชื่อแน่ว่าโลกนี้มีแต่ความสงบสุข และเมื่อสิ้นชีพแล้วย่อมมีสุคติเป็นที่ไป^๒

๓.๕ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของหัตถกคฤหบดีอุบาสก

หลักธรรมในการศึกษาประวัติของหัตถกคฤหบดีอุบาสกนั้น โดยเฉพาะหัตถกคฤหบดีอุบาสกนั้นท่าน พระบรมศาสดาได้ตรัสถามเขาว่า “มีหลักสงเคราะห์บริษัทรบวรอย่างไร ?” หัตถกอพาวกุมาร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ

^๒ อด.ทุกก. (ไทย) ๒๐/๑๕๐/๑๓๓.

๑. ทาน ถ้าเขายินดีด้วยการให้ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการให้

๒. ปิยวาจา ถ้าเขายินดีด้วยการพูดจาไพเราะน่ารักข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาไพเราะน่ารัก

๓. อตถจริยา ถ้าเขายินดีด้วยการให้ทำกิจที่เกิดขึ้นจนสำเร็จข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการช่วยทำกิจที่เกิดขึ้นจนสำเร็จ

๔. สมานัตตตา ถ้าเขายินดีด้วยการวางตนเสมอกัน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการด้วยการวางตนเสมอกัน เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่าท่านหัตถกคฤหบดี นี้มีน้ำใจที่ดีมากที่สงเคราะห์บริวารด้วยหลักสี่ประการนี้ ในสังคมปัจจุบันนี้จะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ขาดไป หน่วยงานใดถ้ามีการสงเคราะห์บริวารด้วยหลัก ๔ ประการนี้กิจการงานต่างๆก็จะราบรื่น

๓.๖ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของสุรธัมมพัฏฐอุบาสก

สุรธัมมพัฏฐอุบาสก ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลเนื้อความให้ทราบโดยตลอดแล้ว พระพุทธองค์ทรงปรารภเหตุนี้ และได้ประกาศยกย่อง สถาปนาสุรธัมมพัฏฐอุบาสก ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลืกกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ในฝ่ายผู้ให้ของเจริญจิต คือ ผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหว ในประวัติของสุรธัมมพัฏฐอุบาสกนี้มีหลักธรรมเด่นๆที่เป็นข้อคิดสำหรับพุทธศาสนิกชน ก็คือหลักแห่งความศรัทธา เราควรที่จะเลือกศรัทธาที่ถูกต้องในฐานะนับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำจิตใจของเรา

๓.๗ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของนกุลบิดาคฤหบดีอุบาสก

ในการศึกษาประวัติของนกุลบิดาผู้ศึกษาได้ข้อสังเกตว่านกุลบิดาคฤหบดีนี้นับแต่ได้เห็นพระศาสดา ก็ได้เกิดความรักดูว่าตนเป็นบิดาข้อคิดหลักธรรมก็คือ ความมีสัจจะต่อกันครั้งนกุลบิดาป่วยรักษาไม่หายเป็นเพราะความกังวลหลายอย่าง จนสุดท้ายนกุลมารดาอุบาสิกาดีกรรยาท่านได้อธิฐานให้คำสัตย์ญา โดยเอาพระพุทธเจ้าเป็นพยานท่านจึงหายป่วย ความมีสัจจะเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

๓.๘ หลักธรรมในการศึกษาจากประวัติของอุคคคฤหบดีอุบาสก

ในการศึกษาประวัติของอุคคคฤหบดีอุบาสกนั้นทราบว่าท่านประกอบด้วยคุณธรรม ๖ อย่าง คือ มีความเชื่อมั่นคงในพระพุทธเจ้า ๑ มีความเชื่อมั่นคงในพระธรรมเจ้า ๑ มีความเชื่อมั่นคงในพระสงฆ์เจ้า ๑ มีอริยศีล ๑ อริยญาณ ๑ อริยวิมุตติ พุทธศาสนิกชนที่ดีต้องมีศรัทธาความเชื่อ คือเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า ในพระธรรมในพระสงฆ์ ตั้งอยู่ในศีล

ในการศึกษาประวัติของอุบาสกที่ได้รับเอตทัคคะนั้นหลักธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติหรือที่เรียกว่าคุณสมบัติของอุบาสกนั้นก็มิใช่ซึ่งเรียกว่าอุบาสกธรรม ๕

๓.๕ คุณสมบัติของอุบาสก

๓.๕.๑ อุบาสกธรรม ๕

อุบาสกธรรม หมายถึง ธรรมของอุบาสกที่ดีสมบัติหรือองค์คุณของอุบาสกอย่างเยี่ยม คือ การเป็นอุบาสกจะต้องปฏิบัติธรรม ๕ ประการ เรียกอีกอย่างว่าอุบาสกรัตน อุบาสกปทุม หรืออุบาสกบุณทิก^๑ จัดว่าเป็นอุบาสกที่ดี ประกอบด้วย

๑)เป็นผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัยบุคคลที่จัดว่าเป็นอุบาสกต้องเป็นผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย ดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิกาย ปฐมปิณณาสก์ กหปติวรรค มหานามสูตร สูตรว่าด้วยเจ้าสาทยะพระนามว่า มหานามะ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลชื่อว่าอุบาสก ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหานามะ เมื่อใดแล บุคคลเป็นถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เป็นผู้ถึงพระธรรมเป็นสรณะ เป็นผู้ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเมื่อนั้น บุคคลชื่อว่าอุบาสกด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล”^๔ ในเรื่องที่พระรัตนตรัยจัดเป็นสรณะนั้น

ธนิต อยู่โพธิ์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “พระพุทธเจ้าชื่อสรณะ เพราะก่อกำจัดทำลายของสัตว์ทั้งหลายด้วยการชักนำสรรพสัตว์ให้หันเหเข้าไปในสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ และชักนำให้พ้นออกมาเสียจากสิ่งซึ่งไม่เป็นประโยชน์” ผู้ที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเข้าใจถึงพุทธคุณ ๘ ดังกล่าวนี้นี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”พระธรรมชื่อว่าสรณะ เพราะชักจูงสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นขึ้นมาจากความกัณการในสังสารภพ และด้วยการให้ความอบอุ่นใจคลายทุกข์” ผู้ที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวพระธรรมจะเข้าใจถึงธรรมคุณ ๖ ดังกล่าวนี้นี้ว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจึงพึงเห็นชัด ด้วยตนเองไม่ประกอบด้วยกาล ไม่จำกัดกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อำนวยวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” พระสงฆ์ชื่อว่าสรณะ เพราะทำให้สักการะคือท่านและการบูชา ที่ทำแม้เพียงเล็กน้อยก็ให้ได้ผลไพบุลย์” ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์จะเข้าใจถึงสังฆคุณ ๘ ดังกล่าวนี้นี้ว่า “พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘

^๑อง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๕/๒๕๒-๒๕๓.

^๔อง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๘.

บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่ทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก”^๕ การประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้น มิใช่แต่เพียงเปล่งคำพูดเท่านั้น แต่หมายถึงเข้าใจความหมายที่แท้จริงของ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จะต้องถึงด้วยอาการ ๔ คือ โดยมอภยกายถวายเป็นชีวิต มีพระรัตนตรัยนั้นเป็นเบื้องหน้า มอภยเป็นศิษย์ มีความนอบน้อม ก็เมื่อกระทำอาการ ๔ อย่างนี้เมื่อนำมาได้อย่างหนึ่ง ย่อมเป็นอันถือเอาสรณะแล้วโดยแท้

สมุทฺธกวลิลาลินีทีฆนิกาย สิลขันธวรรค อรรถกถา สามัญญผลสูตร ได้กล่าวได้ว่า “ที่ชื่อว่ามอภยกายถวายเป็นชีวิต ได้แก่ การสละตนแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้นอย่างนี้ว่า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าขอมอบตนแก่พระพุทธเจ้า แก่พระธรรม แก่พระสงฆ์ ที่ชื่อว่ามีพระรัตนตรัยนั้นเป็นเบื้องหน้า ได้แก่ ความเป็นผู้มีพระรัตนตรัยนั้นเป็นเบื้องหน้า ได้แก่ ความเป็นผู้มีพระรัตนตรัยเป็นเบื้องหน้าอย่างนี้ว่า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอท่านทั้งหลายโปรดทรงจำข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีพระพุทธเจ้า มีพระธรรม และมีพระสงฆ์เป็นที่ไปในเบื้องหน้าที่ชื่อว่ามอภยเป็นศิษย์ ได้แก่ เข้าถึงความเป็นศิษย์อย่างนี้ว่า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอท่านทั้งหลายโปรดทรงจำข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าเป็นอันเตวสิกข์ของพระพุทธเจ้าของพระธรรม ของพระสงฆ์ที่ชื่อว่าความนอบน้อม ได้แก่ การเคารพอย่างยิ่งในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้นอย่างนี้ว่า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอท่านทั้งหลายโปรดทรงจำข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าจะกระทำการกราบไหว้ การลูกรัก อัญชลีกรรม สามิจิกรรม แคว้ตฤทฺธ ๑ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นเท่านั้น”

๒) มีศิลปบุคคลผู้เป็นอุบาสกต้องมีศีล ตามข้อความใน พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต ปฐมปัณณาสก์ คหปติวรรค มหานามสูตร เป็นสูตรว่าด้วยเจ้าสาकยะ พระนามว่ามหานามะ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคต่อดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกชื่อว่าผู้มีศีล ด้วยเหตุเพียงเท่าไร” มหานามะ เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดิฉินกาม เป็นผู้เว้นขาดการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เมื่อนั้นอุบาสกชื่อว่าผู้มีศีล ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล”ในปฐมตถปิณฑุทกนิกาย วิมานวัตถุ อรรถกถา ปฐมวรรค อุตตราวิมาน ได้อธิบายไว้ว่า “ชื่อว่าฆ่าสัตว์ ด้วยองค์ประกอบคือผู้กระทำให้เจตนาฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตและรู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต ด้วยความพยายามทางกายทวาร วจิตวาร ทวารใดทวารหนึ่ง จนสัตว์นั้นตายไปลักทรัพย์ ด้วยองค์ประกอบคือผู้กระทำให้เจตนาขโมยของที่เจ้าของหวงแหนและรู้ว่าของนั้นหวงแหน ด้วยความพยายามที่จะขโมยทางกายทวาร วจิตวาร ทวารใดทวารหนึ่ง จนของนั้นเป็นของตน

^๕ ธนิต อยู่วิทยา, อานิสสงฆ์ไตรสรณคณณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ศิวพร, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓.

ประพุดิผิดในกาม ด้วยองค์ประกอบคือ ผู้กระทำมีเจตนาก้าวล่วงกมณียฐานหรือฐานะที่ไม่ควรถึงสำหรับชายทั้งหลาย ที่เป็นทางกายทวาร ในหญิง ๒๐ จำพวก คือ ๑๐ จำพวก ได้แก่ หญิงที่มารดารักษา บิดารักษา บิดามารดารักษา พี่ชายรักษา พี่สาวรักษา ญาติรักษา โคตรสกุลรักษา ธรรมเนียมรักษา หญิงที่มีอารักขา หญิงที่มีสินไหมแก่ผู้ละเมิด และ ๑๐ จำพวก ได้แก่ หญิงที่เขาซื้อมาเป็นภริยา ยอมเป็นภริยาโดยสมัครใจ ยอมเป็นภริยาโดยโศกสมบัติ ยอมหอบผ้าหนีตามผู้ชาย หญิงที่แต่งงาน หญิงที่ชายสวมเทริด ที่เป็นทาสีและภริยา ที่เป็นคนงามและภริยา หญิงเชลยหญิงที่ชายอยู่ร่วมชั่วขณะ ส่วนชายอื่น ๆ ก็ถือว่ากมณียฐานในเฉพาะหญิง ๑๒ จำพวก คือ หญิงที่มีอารักขาและหญิงมีสินไหมรวม ๒ และหญิง ๑๐ จำพวก มีหญิงที่ชายซื้อมาเป็นต้น จนอวัยวะเพศ ทวารหนัก ทวารเบา และปาก อย่างใดอย่างหนึ่งสัมผัสกัน พูดเท็จด้วยองค์ประกอบคือผู้กระทำมีเจตนาให้ผู้อื่นรู้เรื่องที่ไม่จริงไม่แท้นั้น ว่าเป็นเรื่องจริงเรื่องแท้ ด้วยความพยายามทางกายทวาร วาจิทวาร ทวารใดทวารหนึ่ง จนผู้ฟังเชื่อในเรื่องนั้น เสพของมีนเมา ด้วยองค์ประกอบคือผู้กระทำมีเจตนาและได้ดื่มเมื่อด้วยปลายเหย้าคาที่มีกลิ่นและรส ในสุรา ๕ ประเภท คือ สุราทำด้วยแป้ง สุราทำด้วยขนม สุราทำด้วยข้าว สุราใส่เชื้อ สุราประกอบด้วยเครื่องปรุง หรือเมรัย ๕ ประเภท คือน้ำดอกไม้นอง น้ำผลไม้ดอง น้ำผึ้งหมัก น้ำอ้อยขบหมัก เมรัยที่ประกอบด้วยเครื่องปรุง”^๖

พระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า “เวรมณี” หรือมีความหมายเดียวกับคำว่า “วิริต” แปลว่า การงดเว้น หรือเจตนาเป็นเครื่องงดเว้น หรือจงใจงดเว้นจากบาป อุกศล คือบาปกรรม ๕”^๗ ได้แก่ ปาณาติปาตา (การฆ่าสัตว์) อทินนาทานา (การลักทรัพย์) กามสุมิจฉาจารา (การประพุดิผิดในกาม) มุสาวาทา (การโกหก) และ สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา (การดื่มน้ำเมา) แต่ชาวพุทธส่วนใหญ่จะเข้าใจผิดว่า การสมาทานศีล ๕ คือการ “ห้าม” หรือ “ไม่ได้ทำ”

ปปัญจสูทนีมีขณินิกาย มูลปณณาสก อรรถกถา มูลปริยาवरค สัมมาทิฏฐิสูตร ได้อธิบายเรื่องงดเว้นไว้ว่า วิริตมี ๓ อย่างคือ

๑. สมาทานวิริต ได้แก่ ความตั้งใจงดเว้นเพราะสมาทานศีลไว้ผู้ที่มีศรัทธาขังเมื่อสมาทานหรือรับศีลไว้แล้ว แม้จะต้องสละชีวิตก็ยอมสละ โดยไม่ยอมล่วงสิกขาบทนั้น ดังตัวอย่างเรื่องชาวบ้านทันตระวัชฌมานะ ซึ่งรับศีลในสำนักของท่านปิงคลพุทธรักขิตเถระ ผู้อยู่อัมพริยะวิหาร ถูกงูเหลือมตัวใหญ่รัดแต่ยอมสละชีวิตแม้จะสามารถใช้มีดฆ่างูเพื่อป้องกันชีวิตตนเองได้ แต่ด้วยเดชแห่งการงดเว้นนั้น งูนั้นจึงได้คลายขด และเลื้อยจากไป

^๖ บ.วิ.อ. (ไทย) ๔๘/๑๒๑/๑๒๓.

^๗ อ.อ.อ. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๒๘๓-๒๘๘.

๒. สัมปัตตวิริติ ได้แก่ ความตั้งใจควั่นในเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า โดยไม่ตั้งใจควั่นก่อนหน้าด้วย หิริโอตตัมปะ ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ดังตัวอย่างเรียนนายจ๊กกนะ ชาวเกาะสิงหล ต้องการเนื้อกระต่ายสดมาปรุงยาให้มารดา แต่เมื่อจับกระต่ายเป็นได้กลับปล่อยกระต่ายไปเพราะความละอายต่อบาป จึงกล่าวสัจจวาจาว่า “ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยจงใจปลงชีวิตสัตว์เลยด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอโรคของมารดาข้าพเจ้าจงสงบเถิด” ในทันใดนั้นมารดาของนายจ๊กกนะก็หายจากโรค^๔

๓. สมุจเฉทวิริติ ได้แก่ ความตั้งใจควั่นโดยเด็ดขาด หรือ วิริติที่ประกอบด้วยอริยมรรคของผู้ที่เป็นพระอริยะเจ้าตั้งแต่ชั้นโสดาบันขึ้นไป ซึ่งจำเดิมแต่เกิดแล้ว พระอริยบุคคลทั้งหลายไม่เคยแม้แต่จะเกิดความคิดว่าเราจักฆ่าสัตว์มีชีวิต ดังนี้ แต่วิริตินี้ท่านเรียกว่า กุศล เพราะเป็นไปแล้วด้วยความฉลาด อีกอย่างหนึ่งท่านเรียกว่า กุศล เพราะตัดซึ่งความทุจริต คือ ๕ หรือ ๕ ลักษณะที่กล่าวมานี้เรียกอีกชื่อว่า นิจสิต คือสิดที่คฤหัสถ์ ได้แก่ อุบาสกถึงปฏิบัติรักษาศีลประจำชีวิตเป็นเบื้องต้น ตลอดกาล ถ้าไม่มีการวิริต้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีศีล การถือศีลนอกจากจะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยให้เกิดสุขแก่สังคมของมนุษยชาติแล้ว ยังมีอานิสงส์เฉพาะตัว ตามที่พระภิกษุสามเณรผู้กล่าวคำให้ศีลบอกไว้ว่า “สาธุชนทั้งหลาย ไปสู่สุคติด้วยศีล มีโลกะทั้งโลกียะและโลกุตระสมบูรณ์ด้วยศีล บรรลุพระนิพพานด้วยศีล เพราะฉะนั้นพึงรักษาศีลให้บริสุทธิ์เทอญ” ผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลจะปิดอบายภูมิผู้มีศรัทธาปรารถนาจะรักษาศีลให้ประณีตยิ่งขึ้น ก็สามารถรักษาอุบาสกศีล หรือแม้กระทั่งรักษาศีล ๑๐ ตามกาลอันควร โดยอุโบสถศีลจะต้องสมาทานเว้นจากการบริโภคยามวิกาลกล่าวคือหลังเที่ยงจนถึงก่อนอรุณของวันใหม่ เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี การละเล่น ทัดทรงดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ เครื่องประดับตกแต่ง เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่ภายในขัดด้วยนุ่นลำลีและสำหรับศีล ๑๐ ซึ่งพึงข้อเว้นจากการจับต้องเงินตราและทอง เพื่อเป็นการขัดเกลากิเลส

๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกกรรม ไม่เชื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ผู้ถือมงคลนี้ หมายถึง บุคคลผู้ประกอบด้วย ทิฐุมงคล เชื่อว่ารูปเป็นมงคลสุดมงคล เชื่อว่าเสียงเป็นมงคล เชื่อว่ากลิ่น รส โผฏฐัพพะเป็นมงคล กล่าวคือต่างก็มีความเชื่อที่แตกต่างกันไปว่า “สิ่งนี้ ๆ เป็นมงคล อะไร ๆ จักสำเร็จได้ด้วยสิ่งนี้ ๆ” มโนรปุรณิ อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต อรรถกถา สัตตวรรค กัญจิสังขารสูตร อธิบายว่า “ทิฐุมงคล เชื่อว่ารูปคือมงคล คนบางคนในโลกนี้ตั้งแต่เจ้าตู่ เห็นนกแอ่นลม บ้าง เห็นคันมะตูมหนุ่มบ้าง หญิงมีครรภ์บ้าง कुमारทั้งหลายซึ่งประดับตกแต่งแล้วบ้างหม้อน้ำที่เต็มบ้าง ปลาตะเพียนสดบ้าง ม้าอาชาไนยบ้าง รถเทียมม้าอาชาไนยบ้าง โคอุสภะบ้าง สีแดงบ้าง

^๔ม.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๕๘-๕๕๙.

^๕อ. อ.อ. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓-๓๐๕.

ว่าเป็นมงคลสุดมงคล เชื่อว่าเสียงคือมงคล คนบางคนในโลกนี้ลุกขึ้นแต่เช้าแล้ว เมื่อได้ฟังเสียงว่า เจริญบ้าง เต็มบ้าง ขาวบ้าง ดอกมะลิบ้าง สิริบ้าง มิ่งขวัญบ้าง หรือว่าวันนี้ฤกษ์ดี ยามดีวันดีมงคล ดี ว่าเป็นมงคลมฤตมงคล เชื่อว่ากลิ่น รส หรือสัมผัสทางกายเป็นมงคล คือบุคคลบางคนในโลกนี้ ตื่นแต่เช้า สูดกลิ่นดอกไม้มีกลิ่นดอกปทุมบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันสีขาวบ้าง จับต้องแผ่นดินบ้าง จับต้องข้าวกล้าที่เขียวสดบ้าง จับต้องโคมัยสดบ้าง จับต้องเต่าบ้าง จับต้องเกวียน บรรทุกงาบ้าง ดอกไม้บ้าง ผลไม้บ้าง หรือว่า ย่อมลูบไล้ร่างกายอย่างดีด้วยดินสอพอง นุ่งผ้าสาฎกสีขาวบ้าง โปกผ้าขาวบ้าง ว่าเป็นมงคลเชื่อต่าง ๆ กันไปว่า “สิ่งนี้เป็นมงคล อะไรก็จะสำเร็จได้ด้วยสิ่งนี้” ดังตัวอย่าง นางพราหมณ์ ชื่อ ธัญชานิอาศัยอยู่ในบ้านปัจฉกทัปปะ เป็นผู้เลื่อมใสอย่างยิ่งใน พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ นางปลั่งพลาดแล้ว จะเปล่งอุทาน“ขอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น” ๓ ครั้ง แต่มานพซื้อสการะเป็นผู้รู้จบไตรเพท กลับ เชื่อว่าการได้ฟังวาจาที่นางธัญชานิพราหมณ์กล่าวอย่างนั้น ไม่เป็นมงคลเลย^{๙๙} อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น สตรีผู้หนึ่งปราศจากกรรม นิมนต์ภิกษุทั้งหลายไปปูผ้าแล้ว ได้กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ขอ พระคุณเจ้าจงเหยียบผ้า ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่เหยียบ นางได้กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้า จงเหยียบผ้าเพื่อประสงค์ให้เป็นมงคล^{๑๐๐} อุบาสกควรไม่ควรถือมงคลตื่นข่าว ควรเชื่อเรื่องกรรม หรือการกระทำเป็นเบื้องต้น โดยกระทำบุญกุศลในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น มีสัมมาทิฐิ มีศรัทธาเป็นมูล ที่ท่านเรียกว่า ทิฏฐุกรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ

๔) ไม่แสวงหาทักษิณียภายนอกหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต) ให้ความหมายคำว่า “ทักษิณีย” ไว้ว่า ผู้ควรแก่ทักษิณาหรือผู้ควรรับของทำบุญที่ ทายถวายเพื่อผลอันเจริญ^{๑๐๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๒. พระเจ้าชาตศัตรู ในสามัญญผลสูตร^{๑๐๒} โดยมีเนื้อหาโดยสรุปว่าหลังจากได้กระทำปิฎมาต เพราะการหลงผิดเชื่อคำสอนของพระเวททัต^{๑๐๓} จึงได้กระสับกระส่ายบรรทมไม่หลับ ต้องการหาที่ พึ่งทางใจ พระองค์ได้ฟังคำสอนของครูทั้ง ๖ ได้แก่ ท่านปุณณกัสสปะ ท่านมกขลิโคศล ท่านอชิต เกสกัมพล ท่านปุกุทธกัจจายะท่านสัณชัยเวลัฏฐบุตร และท่านนิครันนาบุตร แต่ก็ไม่ใช่ที่พอ

^{๙๙}ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๗๓/๔๖๖, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๗๓/๕๕๘.

^{๑๐๐}วิ.จู. (บาลี) ๗/๒๖๘/๓๓, วิ. จู. (ไทย) ๗/๒๖๘/๕๒.

^{๑๐๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๒.

^{๑๐๒}ที.สี. (ไทย) ๕/๑๕๐-๒๕๓/๔๘-๘๓.

^{๑๐๓} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๕๕-๑๘๗.

พระทัย จนหมอชีวกโกมารภัจ^{๕๕} ผู้เป็นอำมาตย์ผู้ซื่อสัตย์ต่อแคว้นมคธ ได้กราบทูลให้เสด็จเพื่อไปฟังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนพระเจ้าอาชาตศัตถุสำนึกผิดและประกาศตนเป็นอุบาสก พระเจ้า อาชาตศัตถุยังเป็นบุคคลผู้อุปถัมภ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ จนมีพระธรรมคำสอนตกทอดมาถึงทุกวันนี้^{๕๖}

๕) การกระทำความสนับสนุนในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้นการกระทำความสนับสนุนในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น มิได้หมายความว่าต้องบำรุงสนับสนุนเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ย่อมสนับสนุนพระพุทธศาสนาตามกำลังของตนแล้ว เมื่อมีความสามารถพึงสนับสนุนแม้นอกพระพุทธศาสนาเพื่อความผาสุกของปวงชนและสังคม ดังตัวอย่างพระเจ้าปเสนทิโกศล ในฐานะเจ้าครองแคว้นโกศลย่อมต้องกระทำการบริจาคตามหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ จึงมีการบริจาคทั้งแก่ภิกษุในพระพุทธศาสนาและแก่นักบวชศาสนาอื่น ดังปรากฏว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระราชทานเนยใสบ้าง น้ำมันในพระคลัง แก่สัมณะพราหมณ์ หรือปริพาชก เพื่อดื่มพอความต้องการ แต่ไม่ให้เพื่ออันนำไป^{๕๗} อีกตัวอย่างคือ นายอนาถปิณฑิกเศรษฐี ผู้เป็นเฒ่าทักละในด้านการถวายทาน นามเดิมท่านชื่อสุทัตตะ แต่เพราะท่านเป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อ สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อแผ้วให้ท่านแก่คนยากจนไร้ที่พึ่ง ประชาชนจึงเรียกท่านว่า อนาถปิณฑิกะ ซึ่งแปลว่า “ผู้มีก้อนข้าวหรืออาหารเพื่อเลี้ยงคุณอนาถา”^{๕๘} หลังจากที่ท่านประกาศตนเป็นอุบาสก ท่านก็ยังกระทำเช่นเดิมมิได้ยกเลิกการให้ทานแก่ผู้คนทั่วไป รวมถึงผู้ที่มิได้นับถือศาสนาพุทธด้วย แต่สิ่งที่ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีกระทำเหนือกว่าสิ่งอื่นใด คือ การถวายทานสงเคราะห์พระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น

^{๕๕} เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย, การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕)

^{๕๖} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗ .

^{๕๗} บุ.บุ. (ไทย) ๒๕/๕๗/ ๗๕.

^{๕๘} รังสี สุทนต์, การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถปิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔)

๓.๕.๒ อุบาสกธรรม ๙^๙

พุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องมีกิจวัตรเป็นหลักปฏิบัติเรียกว่า อุบาสกธรรม ซึ่งมีอยู่ ๙ ประการคือ

๑. หมั่นไปวัดตามโอกาสที่เหมาะสม เพราะการไปวัดจะได้พบปะกับพระภิกษุผู้ทรงศีล ทรงคุณธรรมหรือได้พบกับมิตรที่สนใจในเรื่องธรรมเหมือนกับเราย่อมได้ชื่อว่าเป็นการคบหา ถักยามมิตรหรือเรียกว่ามิตรที่ดีซึ่งจะส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้นดังพุทธสุภาษิตที่ว่าขเวเสวติ ตาทีโส (ขเว เสวติ ตาทีโส) คบคนเช่นไรก็เป็นคนเช่นนั้นแล

๒. หมั่นฟังธรรมเมื่อมีโอกาสควรใส่ใจในการฟังธรรมอยู่เสมอเพราะการฟังธรรมเป็นเหตุให้รู้สิ่งไม่รู้ส่วนสิ่งที่รู้แล้วก็จะช่วยให้เข้าใจยิ่งขึ้น เช่น การไปวัดเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมตามโอกาสต่างๆ ฟังการแสดงธรรมเทศนาทางวิทยุหรือทางโทรทัศน์ เป็นต้น

๓. พยายามสนใจศึกษาและรักษาศีลให้บริสุทธิ์โดยนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ปรับปรุงวิถีการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจว่าตนเองเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง

๔. มีความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเท่าเทียมกันทั้งนี้เพราะพระสงฆ์แต่ละรูปได้เสวยความสุขทางโลกเพื่อมาประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอันเป็นหนทางไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์และพระสงฆ์ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้สืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวตลอดไป

๕. ตั้งจิตให้เป็นกุศลในขณะที่ฟังธรรมมิใช่ฟังธรรมโดยคิดในแง่ อคติ กิเลสขัดแย้ง พยายามฟังธรรมเพื่อก่อให้เกิดกุศล จิตใจจะได้เป็นสุข

๖. ทำบุญกุศลตามหลักและวิธีการของพระพุทธศาสนาไม่แสวงบุญนอกคำสอนของพระพุทธเจ้า ควรประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๗. ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาในทุก ๆ ด้านถ้าสามารถช่วยเหลือพระพุทธศาสนาได้ ด้วยวิธีการใดก็ควรชวนช่วยเร่งรีบกระทำ อาทิ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในโรงเรียนในมหาวิทยาลัย จัดให้มีการอบรมเยาวชนบุคคลทั่วไป หรือ คนต่างชาติให้เข้าใจใน พระพุทธศาสนา

^{๙๙} อย.สศตคก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๔๔-๔๕.

๓.๑๐ธรรมที่พึงมีพึงปฏิบัติ

ในฐานะที่เป็นอุบาสกในพุทธศาสนา อุบาสกต้องศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแบ่งออกได้ ดังนี้

ธุดะ ๒^{๒๐} หรือหน้าที่การงานที่พึงกระทำ ได้แก่

๑. คณธุดะกิจการเล่าเรียน หรือด้านทฤษฎี
๒. วิปัสสนาธุดะ กิจด้านการบำเพ็ญภาวนา หรือด้านปฏิบัติ

หลักสัทธรรม ๓^{๒๑} หมายถึง ธรรมอันดีแท้ที่เป็นแก่นศาสนา ได้แก่

๑. ปริยัติสัทธรรม คำสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่ สุตตะ หรือด้านทฤษฎี
๒. ปฏิบัติสัทธรรม คำสอนที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

หรือมรรคมงคล ๘

๓. ปฏิเวธสัทธรรม ผลอันจะพึงเข้าถึง หรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพานกล่าวได้ว่าการศึกษาคำสอนตามหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ต้องการให้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเดียว แต่ประสงค์ให้นำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงด้วย ซึ่งได้แก่ อัตตะ ๓^{๒๒} หมายถึง ประโยชน์หรือผลที่มุ่งหมาย ได้แก่

๑. ทิฐุธรรมมิกัตตะ ประโยชน์ในโลกนี้ ปัจจุบันนี้ในขั้นต้น
 ๒. สัมปรายิกัตตะ ประโยชน์เบื้องหน้า ในภพหน้า ในขั้นสูง
 ๓. ปรมัตตะ ประโยชน์และจุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่ พระนิพพาน
- อีกนัยหนึ่ง ได้แก่ อัตตะ ๓^{๒๓} เช่นกัน แต่กล่าวถึงตัวบุคคล ดังนี้
๑. อัตตะ ประโยชน์ตน
 ๒. ปรัตตะ ประโยชน์ผู้อื่น
 ๓. อุภยัตตะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

๓.๑๐.๑ การปฏิบัติตนต่อตนเองและผู้อื่น

การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน สำหรับอุบาสกพึงปฏิบัติตามหลักทิส ๖ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนถึงกาลมานพให้ปฏิบัติตนต่อทิส ๖ ไว้ในสังคาลสูตร^{๒๔} พอสรุปความได้ว่า

^{๒๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑๔.

^{๒๑} ศ.นิ.อ. (ไทย) ๒๖/๖๓๔.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๕.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน ๑๓๒.

๑. มารดาเป็นทิสเบื่องหน้า

บุตรพึงบำรุงบิดามารดาผู้เป็นทิสเบื่องหน้าโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ จักทำกิจของท่าน จักดำรงวงศ์ตระกูล จักประพฤติตนให้เหมาะที่จะเป็นทายาทและเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

ส่วนมารดาบิดาผู้เป็นทิสเบื่องหน้า ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ใน ความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

๒. อาจารย์เป็นทิสเบื่องขวา

ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิสเบื่องขวาโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ลูกขึ้นยืนรับ เข้าไปคอยรับใช้ เชื้อฟุ้ง ดูแลปรนนิบัติ และ เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ผู้เป็นทิสเบื่องขวา ย่อมอนุเคราะห์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ แนะนำให้เป็นคนดี ให้เรียนดี บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี ขกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย และ ทำความป้องกันในทิสทั้งหลาย

๓. บุตรและภรรยาเป็นทิสเบื่องหลัง

สามีพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิสเบื่องหลังโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ให้เกียรติยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้ ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาผู้เป็นทิสเบื่องหลังย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ ๕ ประการคือ จัดงานบ้านดี สงเคราะห์คนข้างเคียงดี ไม่ประพฤตินอกใจ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ และขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

๔. มิตรสหายเป็นทิสเบื่องซ้าย

กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิสเบื่องซ้ายโดยหน้าที่ ๕ ประการคือ การแบ่งปันสิ่งของให้ กล่าววาจาเป็นที่รัก ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ วางตนสม่ำเสมอ และไม่พุดจาหลอกลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทิสเบื่องซ้าย ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการคือ ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว เมื่อมีภัยก็เป็นที่พึ่งพำนักได้ ไม่ละทิ้งในยามอันตรายและนับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

๕. ทาสและกรรมกรเป็นทิสเบื่องล่าง

นายพื้งบำรุงทาสกรรมกร ผู้เป็นทิสเบื่องล่างโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ให้อาหารและค่าจ้าง ดูแลรักษายามเจ็บป่วย ให้อาหารมีรสแปลกและให้หยุดงานตามโอกาส

ทาสกรรมกรผู้เป็นทิสเบื่องล่าง ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ ๕ ประการคือ คืบขึ้นทำงานก่อนนาย เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย ถือเอาแต่ของที่นายให้ ทำงานให้ดีขึ้น และนำของนายไปสรรเสริญ

๖. สมณพราหมณ์เป็นทิสเบื่องบน ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว

กุลบุตรพื้งบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิสเบื่องบน โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา เปิดประตูต้อนรับและถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิสเบื่องบน ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ ห้ามไม่ให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้งและบอกทางสวรรค์ให้ “ภุหิสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถ พึงไหว้ทิสเหล่านี้ บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีลเป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ มีความประพฤติเจียมตนไม่แข็งกระด้าง เช่นนั้น ย่อมได้ยศ คนขยัน ไม่เกียจคร้าน ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย คนมีความประพฤติไม่ขาดตอน มีปัญญาเช่นนั้น ย่อมได้ยศ คนชอบสงเคราะห์ ชอบสร้างไมตรี รู้เรื่องที่เขายก ปราศจากความตระหนี่ เป็นผู้ชอบแนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล เช่นนี้ย่อมได้ยศ ทาน คือ การให้ เปยยวัชระคือ วาจาเป็นที่รัก อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ และสมัตตดา คือ การวางตนสม่ำเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แล ช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลิ่มสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปไว้ได้ ฉะนั้นถ้าไม่มีสังคหธรรมเหล่านี้ มารดา หรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือ หรือการบูชา บุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้นบัณฑิตเหล่านี้จึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ”^{๒๕} ด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔^{๒๖} ได้แก่ ทาน เปยยวัชระ อตถจริยา และ สัมมัตตาซึ่งหมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล ประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีหรือหลักการสงเคราะห์นี้ เป็นธรรมอุ้มชูโลก ที่โคขาดหลักธรรมนี้ที่นั้นย่อมมีความขุ่นเคือง ความริวฉาน ความแตกสามัคคี จะก่อให้เกิดการประหัดประหารและสงครามในที่สุด

^{๒๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๓/๒๑๖-๒๑๘.

^{๒๖} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

๓.๑๐.๒ การดำรงชีวิตตามฐานะในฐานะผู้ปกครองบ้านเมือง

ในสมัยพุทธกาล จากหลักฐานพบว่าส่วนมากปกครองโดยแบบสมบูรณาญาสิทธิราช มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจในฐานะเจ้าครองแคว้น จึงมีราชกิจในการปกครองบริหารบ้านเมืองให้มีความสงบเรียบร้อย จากการศึกษาในพระไตรปิฎก พบว่า มีหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับการบริหารปกครองอยู่มากมาย ดังนี้

การบริหารและการจัดการระดับหมู่คณะในระดับสังคมนั้น นักปกครองพึงทำให้ประชาชนเข้าใจหลักอริยปไตย ๓ ได้แก่

๑. อตฺตาริยปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ปราารถตนเป็นประมาณ
๒. โลกาธิปไตย ความมีนิคมของโลกเป็นประมาณ
๓. ฐัมมาริยปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่มีความถูกต้องเป็นประมาณ

ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องเว้นจากอคติ ๔^{๒๗} คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

ดังตัวอย่างพันธธุละเสนาบดี อำมาตย์ผู้วินิจฉัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ทำตัดสินใจอย่างยุติธรรม จนพระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับสั่งให้ถอดอำมาตย์ผู้วินิจฉัยคดีโกงเหล่านั้นทั้งหมด ผู้ปกครองต้องมีอุปปมัญญา ๔ หรือ พรหมวิหาร ๔^{๒๘} คือ

๑. เมตตา ปราารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
๒. กรุณา คิดช่วยให้พ้นจากความทุกข์
๓. มุทิตา แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข
๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางในธรรมด้วยปัญญา

การใช้หลัก ราชสังคหวัตถุ ๔^{๒๙} ซึ่งเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน ได้แก่

๑. สัสสมะระ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร
๒. ปุริสเมระ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ ส่งเสริมคนดีมีความสามารถ
๓. สัมมาปาสะ ส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างเนื้อสร้างตัวใน

พาณิชย์กรรม

^{๒๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๘๘.

^{๒๘}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐.

^{๒๙}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๙๕.

๔. วาขเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ รู้จักพูด รู้จักปราศรัยไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์เป็นทางแห่งความสามัคคี ความเข้าใจอันดีและความนิยมเชื่อถือ

นักปกครองพึงมีพลังของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ที่สามารถปกครองแผ่นดินได้ หรือ พละ ๕ ของพระมหากษัตริย์ ดังต่อไปนี้

๑. พาวาพลัง กำลังแขน หรือ กำลังกาย คือ ความแข็งแรงมีสุขภาพดีสามารถและชำนาญในการใช้มือใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์

๒. โภคพลัง กำลังโภคสมบัติ คือมีทุนทรัพย์บริบูรณ์ พร้อมทั้งจะใช้บำรุงเลี้ยงคนและดำเนินกิจการได้ไม่ติดขัด

๓. อัมัจจพลัง กำลังอำนาจ หรือ กำลังข้าราชการ คือ มีที่ปรึกษาและข้าราชการระดับบริหารที่ทรงคุณวุฒิเก่งกล้าสามารถ และจงรักภักดีต่อแผ่นดิน

๔. อภิชาจพลัง กำลังความมีชาติสูง ถือกำเนิดในตระกูลสูง เป็นที่นิยมเชิดชูของมหาชน และได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีตามประเพณีของตระกูลนั้น

๕. ปัญญาพลัง กำลังปัญญา คือทรงปรีชาญาณ หยั่งรู้เหตุผล ผิดชอบประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ สามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ทั้งภายในภายนอกและดำริการต่าง ๆ ให้ได้ผลเป็นอย่างดี

ในอดีตรามหากษัตริย์มีพระราชอำนาจล้นพ้นเด็ดขาด ทรงเป็นเจ้าชีวิต เจ้าแผ่นดิน การทรงใช้พระราชอำนาจก็กระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของอาณาประชาราษฎรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทศพิธราชธรรมจึงทำหน้าที่กำกับไม่ให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตามอำเภอพระราชหฤทัยในทางที่เป็นผลร้ายต่อราษฎรผู้อยู่ใต้การปกครอง เมื่อนั้นพระสมัญญาว่า “ธรรมราชา” ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า

ทศพิธราชธรรม เป็นธรรมะสำหรับพระราชา เพื่อทำให้มหาชนร้องออกมาว่า “พอใจ... พอใจ” คำว่า “ราชา” นี้แปลว่า “พอใจ” และทศพิธราชธรรม ยังเป็นธรรมะสำหรับมหาชน ดำเนินตามรอยพระยุคลบาท เพื่อให้เกิดความมีฝามีตัว แล้วก็มี ความถูกฝ่าถูกตัว ถูกกันอย่างยิ่งกว่า ฟ้าและดินไปเสียอีก ทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อความมีศีลธรรมอันสูงสุด เป็นที่ตั้งแห่งความสุขสวัสดิ เป็นสันติสุขของบุคคล เป็นสันติภาพของสังคม กระทั่งของโลกในที่สุดหวังว่าทุกคนจะดำเนินตามรอยพระยุคลบาท ให้มีฝามีตัวที่ถูกต้องแก่กันและกัน ถูกตัวยิ่งกว่าฟ้าและดิน ตามธรรมดาควรเป็น ที่สนใจของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ทำให้ทศพิธราชธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองบ้านเมือง

บ้านเมืองนั้นเต็มไปด้วยทศพิธราชธรรมก็จะพัฒนาบ้านเมือง แล้วก็จะได้ตั้งอยู่ในความถูกต้องแห่งหน้าที่การงาน ในอุดมคติของความเป็นมนุษย์^{๓๐}หรือหลักธรรมจักรวรรดิวัตร ^{๓๑} ได้แก่

๑. ธรรมาธิปไตย ธรรมมีธรรมเป็นใหญ่มีความถูกต้องเป็นประมาณ
๒. มา อธรรมการ ป้องกันมิให้มีการอธรรมเกิดขึ้น
๓. ธนานุประทาน ปันทรัพย์ให้แก่ผู้ไร้ทรัพย์
๔. สมณพราหมณปริปุจจา ประึกษากับผู้ประพฤติดี นักปราชญ์ นักวิชาการ

หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาซึ่งความสุข พ้นจากปัญหาด้านสังคมต่าง ๆ ได้ตามความเป็นจริง พุทธศาสนาทิบายถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีสามัญลักษณะ ๓ ประการ คือ อนิจจตา-เป็นสิ่งที่ไม่มีเที่ยง ทุกขตา-คงคนสภาพเดิมได้ยาก อนัตตา-หาแก่นสารสาระอันแท้จริงไม่ได้ เป็นหลักคำสอนที่พยายามพัฒนาความรู้ความเข้าใจความเป็นจริงและให้รู้จักยอมรับสภาพตามความเป็นจริง ไม่พยายามเปลี่ยนแปลงสิ่งใดตามความต้องการของตนเอง เมื่อเข้าใจตามความเป็นจริง การพัฒนาตัวเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ สติปัญญาก็จะสามารถบรรเทาปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ ความขัดแย้งทางด้านความคิด ความเชื่อ จนก่อให้เกิดการวิวาทฆ่าฟันกันหรือความเหินแกล้ว จนนับเป็นผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม อันเป็นเหตุให้เกิดการทำลายความสมดุลทางธรรมชาติ จนก่อให้เกิดปัญหาหามลภาวะเป็นพิษและภัยพิบัติจากธรรมชาติ

๓.๑๑ ธรรมที่พึงหลีกเลี่ยง

สิ่งที่อุบาสกควรละเว้นสิ่งที่ควรเว้นในฐานะอุบาสกคือ กรรมกิเลส ๔^{๓๒} กล่าวคือ

๑. ปาณาติบาต การตัดรอนชีวิต
๒. อทินนาทาน ถือนำของที่เขาของมิได้ให้ หรือ การลักขโมย
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร ประพฤติผิดในกาม
๔. มุสาวาท พูดโกหก พูดเท็จ

ส่วนหัวข้อธรรมที่จัดว่าเป็นกรรมหนักที่สุดฝ่ายบาปอกุศลและให้ผลหนัก คือ การทำอนันตริกรรม ๕^{๓๓}ได้แก่

๑. มาตุฆาต ฆ่ามารดา

^{๓๐}พุทธทาสภิกขุ, การตามรอยพระยุคลบาทโดยทศพิธราชธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมาพิชิต, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๕.

^{๓๑}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๘๔/๕๑, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒.

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๐-๒๐๑.

^{๓๓} อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๑/๕๕๕.

๒. ปิตุฆาต ฆ่าบิดา

๑. อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์

๔. โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตห้อขึ้นไป

๕. สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกกัน หรือ ทำลายสงฆ์

พระพรหมโมลี (วิลาส ฐานวโร) ได้กล่าวถึงการทำอนันตริยกรรม ๕ ไว้ว่าเป็นกรรม หมายถึง กรรมใดเป็นกรรมหนักแน่นเพราะกรรมอื่น ๆ ไม่สามารถที่จะห้ามการให้ผลได้ สามารถให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมในชาติที่ ๒ คือในชาติหน้า^{๓๔} ธรรมที่พึงหลีกเลี่ยงไม่ข้องแวะ เพราะเป็นช่องทางของความเสื่อมเป็นเหตุย่อยยับแห่งโลกทรัพย์หรืออภินัยคืออบายมุข ๖^{๓๕} ได้แก่

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เพราะโทษแห่งสุราเมรัย ๖ ประการ ได้แก่ เสียทรัพย์ทันตาเห็น ก่อการทะเลาะวิวาทเป็นบ่อเกิดแห่งโรค เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง เป็นเหตุให้ไม่รู้จักราย และเป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน ย่อมหลับในเวลา กลางคืน เพราะโทษแห่งการเที่ยวกลางคืน ๖ ประการ ด้วยชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษานุตรภรรยา ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติเป็นที่สงสัยของคนอื่นด้วยเหตุต่าง ๆ มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่อง ไม่เป็นจริงและทำให้เกิดความลำบากมากหลายอย่าง

๓. การเที่ยวดูมหรสพ เพราะโทษแห่งการเที่ยวดูมหรสพ ๖ ประการ ได้แก่ มีการรำที่ ไหนไปที่นั้นมีการขับร้องที่ไหนดไปที่นั้น มีการประโคมที่ไหนดไปที่นั้น มีเสภาที่ไหนดไปที่นั้น มีการ บรรเลงที่ไหนดไปที่นั้น และมีเถิดเทิงที่ไหนดไปที่นั้น

๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เพราะโทษแห่งการเล่น การพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ๖ ประการ คือ ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ยอมเสียดาทรัพย์ ที่เสียไป เสียทรัพย์ทันตาเห็น ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาลก็เชื่อไม่ได้ ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่นและไม่ มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วยเพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้

๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เพราะโทษแห่งการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖ ประการ คือ เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย เขามีนักเลงการพนันเป็นสหายเขามีนักเลงเจ้าชู้ เป็นมิตรสหาย เขามีนักเลงเหล้าเป็นมิตรสหาย เขามีคนหลอกลวงเป็นมิตรสหาย เขามีคนโกงเป็น มิตรสหายและเขามีโจรเป็นมิตรสหาย

^{๓๔} พระพรหมโมลี, กรรมที่ปิณี เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗-๑๔๒.

^{๓๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗-๒๕๓-๒๐๒-๒๐๗

๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เพราะโทษแห่งความเกียจคร้าน ๖ ประการ คือ มักอ้างว่า หนาวเกินไป ร้อนเกินไป เวลาเย็นเกินไป เวลาเช้าเกินไป หิวเกินไป และกระหายเกินไป แล้วไม่ทำงาน เมื่อมากไปด้วยการอ้างเลข ผัดวันประกันพรุ่งอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงตรัสว่า เหตุอีก ๖ ประการที่เป็นช่องทางของความเสื่อม เป็นเหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์กล่าวคือ

๑. การนอนตื่นสาย
๒. การเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น
๓. การผูกเวร
๔. การเป็นผู้ก่อแต่เรื่องเสียหาย
๕. การมีมิตรชั่ว
๖. ความตระหนี่จัด^{๓๖}

คนมีมิตรชั่ว มีเพื่อนชั่วมีมารยาทและความประพฤติชั่ว ย่อมเสื่อมจากโลกทั้งสอง คือ จากโลกนี้และจากโลกหน้ามีเหตุอีก ๖ ประการ กล่าวคือ

๑. นักเลงการพนันและนักเลงหญิง
๒. นักเลงสุรา
๓. ฟ้อนรำขับร้อง
๔. นอนหลับในกลางวัน เทียวกลางคืน
๕. การมีมิตรชั่ว
๖. ความตระหนี่จัด^{๓๗}

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า“ผู้ใดเล่นการพนัน ดื่มสุรา ล่วงละเมิดหญิงผู้ที่รักเสมอด้วยชีวิตของผู้อื่น คบแต่คนเลว และไม่คบหาคนเจริญ ผู้นั้นย่อมเสื่อมดุจดวงจันทร์ข้างแรมฉะนั้น ผู้ใดดื่มสุรา ไร้ทรัพย์ ไม่ทำงานเลี้ยงชีพ เป็นคนขี้เมาหัวทึมบ่อ ผู้นั้นจักจมลงสู่หืนเหมือนก้อนหินจมน้ำ จักทำความมัวหมองให้แก่ตนทันที คนชอบนอนหลับในกลางวัน ไม่ลุกขึ้นในกลางคืน เป็นนักเลงขี้เมาประจำ ไม่สามารถครองเรือนได้ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลย หนุ่มสาวที่ละทิ้งการงาน โดยอ้างว่าเวลานี้หนาวเกินไป เวลานี้ร้อนเกินไป เวลานี้เย็นเกินไป เป็นต้น

^{๓๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๖.

^{๓๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๖.

ส่วนผู้ใดทำหน้าที่ของบุรุษ ไม่ใส่ใจความหนาว ความร้อน ยิ่งไปกว่าหญ้า ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุข^{๓๘}

ชาวพุทธเรานั้น เมื่อปฏิบัติอย่างนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินตามหลักที่เรียกว่า **องค์คุณของอุบาสกอุบาสิกา** ซึ่งตามมาตรฐานทั่วไป มีอยู่ ๕ ข้อ คือมีศรัทธามีศีลไม่ถือมงคลดินข้าว เชื้อกรรม ไม่เชื่อบงกต ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา และ กระทำบุญการในพระพุทธศาสนาถ้าเราเอาใจใส่ในหลักองค์คุณของอุบาสกอุบาสิกา ๕ ประการนี้เพียงเท่านี้พระพุทธศาสนาก็ดำรงอยู่ด้วยดี สังคมไทยก็เจริญมั่นคงก้าวหน้า มีความเข้มแข็งแกร่งกล้ายิ่งขึ้นไป

^{๓๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๗.